

Proiect: arh. C. Hoinărescu; execuție: Cooperativa „Constructorul” din Vălenii de Munte

● Casa Ploieșteanu (Hagi Prodan), județul Prahova

Refacerea stucaturilor, învelitorii și a stilpilor pridvorului etc.

Proiect: arh. C. Hoinărescu; execuție: Cooperativa „Constructorul” din Vălenii de Munte

● Biserica episcopală din Roman, județul Neamț

S-a terminat restaurarea ansamblului de picturi murale (mijl. sec. XVI) din vremea doamnei Elena Rareș. S-a redat astfel circuitului cultural-turistic un important ansamblu pictural inedit (conducător al colectivului de restaurare: Viorel Grimalschi)

● Castrul roman Porolissum, județul Sălaj

Lucrări de conservare la așezarea și castrul roman, care continuă an de an la ruinele ce se degajă prin cercetare.

● Biserica Sf. Ioan cel Nou din Suceava

S-au finalizat lucrările de conservare-restaurare și punere în valoare a ansamblului de picturi murale exterioare (prima jumătate a sec. XVI), intrând în sfera de cercetare încă un valoros ansamblu cu picturi exterioare, ce se adaugă celor cunoscute până acum. Restauratori: O. Boldura și T. Pogonat

● Casa Domnească de la Putna, județul Suceava

Continuarea lucrărilor de restaurare și punere în valoare a formei inițiale a casei din vremea lui Ștefan cel Mare.

Au fost terminate lucrările exterioare de protejare (refacerea bolților vechi ale parterului primului corp de clădire și sugerarea formei structurii vechi prin arce din materialul litic original recuperat din zidurile ansamblului) și punere în valoare a ruinelor din aceeași perioadă.

Proiect (pentru arhitectură): arh. Șt. Balș, arh. V. Antonescu; pentru rezistență și instalații: Institutul de Proiectări al județului Suceava

● Fosta prefectură din Timișoara

Continuarea lucrărilor de consolidare-conservare, în vederea amenajării în această clădire din P-ța Unirii, 1, a Muzeului de Artă al județului.

● Ansamblul pictural al bisericii din Seăneni, județul Vâlcea

S-a terminat restaurarea ansamblului de picturi aparținând epocii brincovenesti (colectiv condus de Ion Neagoe și Gabriela Stoian).

● Translația casei Anton Pann din municipiul Râmnicu Vîleae

Proiect: Institutul Proiect București, ing. I. Iordăchescu

● Castrul Arutela-Cozia, județul Vîleae

Lucrări de consolidare și punere în valoare a ruinelor afectate de lucrările barajului de pe Valea Oltului.

Un nou punct muzeistic în aer liber va fi dat în circuitul de vizitare.

Proiect: Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu”, București

● Mausoleul Mărășești, județul Vrancea

S-au continuat lucrări de consolidare și îndepărtare a infiltrațiilor precum și lucrări de ventilație; lucrări de hidroizolație și refacerea paramentului de piatră în locurile distruse.

Proiect: Arh. L. Bileciurescu (I.S.L.G.C.); execuție: Trustul Județean de Construcții, Trustul de Lucrări Speciale București (T.I.L.S.B.) și Întreprinderea „Marmora” București.

● Așezarea de refacere a cromaticeii fațadelor clădirilor din Piața Victoriei din Oradea, lucrări finalizate, autorul proiectului, arh. Orban Carol; din Piața Libertății din Cluj-Napoca, în faza de început a lucrărilor, pe baza unui proiect elaborat de Mihaela Bodea și Undina Neamțu; din Centrul vechi al Sibiuului, în faza de finalizare (autor: H. Fabini); din Piața Unirii din Timișoara. În acest din urmă oraș s-a realizat o restaurare în proporție de 2/3, găsindu-se elemente de fațadă din forma veche a clădirilor care vor trebui să fie evidențiate. Proiectarea efectuată de Institutul de proiectări al județului Timiș.

„REȘEDINȚE VOIEVODALE PE TERITORIUL PATRIEI”

În zilele de 12—13 decembrie 1983, la Muzeul de istorie a municipiului București a avut loc o dezbateri organizată sub egida Consiliului Culturii și Educației Socialiste, Academiei de Științe Sociale și Politice și Comitetului de Cultură și Educație Socialistă al Municipiului București, care a abordat o diversitate de aspecte vizând reședințele voievodale românești. Prestigioasa manifestare științifică, la care și-au adus aportul cercetători de la institute și muzee, continuă seria întâlnirilor de acest gen (Tîrgu Mureș — aprilie 1981, Băile Herculane — noiembrie 1981, Drobeta-Turnu Severin — mai 1982 și Suceava — decembrie 1983), ce au supus atenției realității istorice de pe teritoriul locuit de români în secolele III—XVII; a prilejuit dezbateri una din temele majore ale vieții politice românești din evul mediu, avînd drept scop realizarea unui bilanț al rezultatelor cercetărilor de pînă acum legate de tema propusă și de a fixa, totodată, ordinea priorităților de cercetare în viitor.

În *Cuvîntul de salut* adresat participanților la dezbateri, în ședința de deschidere — din partea Consiliului Culturii și Educației Socialiste, tovarășul Iulian Antonescu, Președintele Academiei de Științe Sociale și Politice, prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu, Biroului Comitetului Municipal de Partid București și a Comitetului de Cultură și Educație Socialistă al Municipiului București, conf. univ. Ghiță Florea, — s-a subliniat oportunitatea, cit și importanța acestei dezbateri în cercetarea istoriei românești.

Avînd în vedere faptul că manifestarea științifică supusă atenției s-a desfășurat pe baza prezentării unor referate și conferențe, urmate de un viu schimb de opinii, vom enunța titlurile materialelor prezentate și apoi vom încerca să surprindem unele idei exprimate de participanți: *General și particular în geneza reședințelor voievodale de pe teritoriul patriei* (dr. Mircea D. Matei, dr. Nicolae Constantinescu, dr. Ștefan Matei); *Centrele eneziale românești* (dr. Radu Popa); *Un centru voievodal la Cladova (jud. Arad) recent descoperit* (dr. Vasile Boroneanț, Octavian Iliescu, George Hurezan); *Reședințe principale și secundare* (dr. Panait I. Panait, dr. Alexandru Artimon, dr. Szekely Zoltan, dr. Gheorghe Anghel); *Reședințe mănăstirești în țările române* (prof. dr. Vasile Drăguț); *Structuri politice și economico-sociale specifice orașelor de reședință* (dr. Ștefan Olteanu, dr. Thomas Năgler, Octav Monoran); *Orașul de reședință și zona sa înconjurătoare* (Aristide Ștefănescu, Emil Emandi, Alexandru

Artimon); *Curțile domnești princiare* (dr. Gh. I. Cantacuzino); *Monumentul de cult voievodal* (dr. Cristian Moisescu); *Raporturile autorității centrale cu colectivitatea orășenească din Cimpulung Muscel în secolele XV—XVII* (Ștefan Trimbaciu); *Reședințele domnești în dezvoltarea unitară a poporului român, în lupta sa pentru independență* (dr. Nicolae Stoicescu); *Modelul capitalei: arhitectură și ideologie* (dr. Răzvan Theodorescu); *Frământări sociale din orașele de reședință și efectele lor social-politice* (dr. Constantin Șerban); *Rolul Bucureștilor în circulația cărții medievale românești* (dr. Ioana Cristache-Panait).

Supunînd atenției problema genezei reședințelor de rang voievodal, originea îndepărtată a reședințelor este privită sub aspect social (N. Constantinescu), iar enezatele de sat, de vale și voievodale sînt considerate ca trepte ale structurii sociale și statale românești (Radu Popa). De la bun început se face o delimitare între reședințele domnești de bază (principale) și cele ocazionale (secundare sau temporare), numărul de documente emise într-o anumită perioadă dintr-o reședință fiind indicele ce marchează care dintre reședințele domnești deține supremația (Panait I. Panait). Mai lungă ședere a domnitorului în reședința principală atrage după sine înflorirea ei economică, încetarea atribuțiilor rezidențiale implicînd un regres în viața economică (cum este cazul la Siret, Baia, Cimpulung), astfel că îndeplinirea funcției rezidențiale de către un oraș este, pe bună dreptate, apreciată ca un termostat al dezvoltării lui economico-sociale, la fel cum prezența în oraș a reședinței domnești are implicații directe și asupra consolidării structurii sociale urbane, de o mare diversitate (Ștefan Olteanu).

Apreciîndu-se că urbanismul feudal românesc trebuie analizat strîns legat de așezările rurale ce l-au precedat, este subliniată, totodată interdependența economică existentă între orașul de reședință și satele ce-l înconjură (Aristide Ștefănescu).

De asemenea, tot ca un fapt specific feudalismului românesc este considerat a fi rolul important pe care l-au avut reședințele mănăstirești din țările române (reședința voievodală mănăstirească fiind reședința particulară a domnitorului, unde acesta se retrăgea la adăpostul fortificațiilor mănăstirii, ctitorie, de regulă), iar bogăția de exemple aduse fac din plin dovada acestui adevăr (Vasile Drăguț).

Curțile domnești princiare sînt considerate ca reprezentînd dezvoltarea pe un plan superior a reședințelor voievodale anterioare

secolului al XIV-lea, structura curților domnești, cit și raporturile existente între reședințele domnești-princiare și satele din jur fiind, de asemenea, supuse atenției (Gh. Cantacuzino).

Monumentul de cult voievodal, biserica, demonstrează apartenența la ambianța artistică românească, deși la Cimpulung-Argeș amintește de climatul romano-gotic și bizantin. Ctitoria voievodală de la Argeș rămîne reprezentativă pentru monumentul de cult voievodal românesc, fiind apoi preluat ca tip planimetric și spațial și de alte monumente cu funcție similară (Cristian Moisescu).

Cit privește raportul dintre ideologia puterii și arhitecturii, s-a căutat a se vedea cum conceptul de „Capitală” a lucrat în timp și spațiu și modul cum monumentul de arhitectură al Capitalei a putut să exprime aspectele unei ideologii a puterii (Răzvan Theodorescu).

Atît din referatele prezentate, cit și din discuțiile purtate a reieșit cu claritate un adevăr fundamental, anume caracterul unitar al dezvoltării poporului român pe treptele istoriei, reședințelor domnești revenindu-le un loc deosebit în menținerea acestei unități. Rolul jucat de acestea în schimburile de mărfuri dintre cele trei țări române, ca să nu mai vorbim de relațiile politice, apoi transferul de dregători, domnitorii schimbați adesea dintr-o țară românească în alta, toate contribuind la cimentarea legăturilor frățești și menținerea conștiinței de neam a tuturor românilor (Nicolae Stoicescu). Rolul orașelor-capitală ca centre culturale nu trebuie, de asemenea, neglijat, bogata activitate tipografică în București și iradierea cărții românești, tipărită aici, în Transilvania și Moldova fiind pe larg exemplificate (Ioana Cristache-Panait).

În discuțiile purtate a fost subliniată importanța dezbaterii cu tema „Reședințe voievodale pe teritoriul patriei”, ea prilejuind abordarea pentru prima dată în mod organizat a unei problematice atît de importante. Cele două zile de dezbateri au avut darul de a contribui la mai buna cunoaștere a variatelor aspecte ce gravitează în jurul temei, dar au arătat și că mai există încă „pete albe” ce se cer rezolvate de către cercetători. Recomandîndu-se ca în viitor datele să fie prezentate mai sistematizat, mai încheșat, în cadrul aceluiași dezbateri care să fie reluată la doi ani, au fost fixate cîteva priorități de lucru: stabilirea atribuțiilor curților de reședință (ca instituție și ca arhitectură); determinarea cronologiei efective de funcționare a curților secundare; prezentarea, într-o viitoare întîlnire, a rolului

capitalelor românești în tranzitarea mărfurilor între Occident și Orient. În abordarea temei se recomandă, de asemenea, să se facă distincție între reședințele unor voievozi și reședințele voievodale ale unor domni și să se vadă relația între reședința sau reședințele prefeudalului și reședința voievodală de mai târziu.

Avind în vedere măcar cele câteva aspecte

reliefate în timpul dezbaterii: trecerea de la cnezat la voievodat și devenirea Capitalei, expunerea realității istorice potrivit căreia reședințele domnești românești au fost cele mai mari centre economice ale țării, centre politice și culturale în aceeași măsură, ele reprezentând și filonul prin care au trecut cele mai multe din relațiile cimentate între cele trei țări ro-

mânești, apoi evoluția de la rural la urban ca proces caracteristic românilor, și putem aprecia că această manifestare științifică și-a atins scopul și se cere reluată la cote mai înalte, în viitor.

MARIA IGNAT

ARTA ROMÂNEASCĂ ÎN SECOLUL AL XVIII-LEA

După debutul cu tema *Identitate națională și identitate regională în arta românească* (pledoarii în susținerea originalității și unității artei noastre), continuând cu *Artă și istorie. Imaginea-document în civilizația românească*, ce s-a constituit într-un viu dialog al artelor care, articulate cu istoria, oferă nebănuite posibilități de deslușire a valorilor trecutului nostru, sesiunea anuală a Comitetului național român de istoria artei*, aflată la a treia ediție, a supus dezbaterii specialiștilor decelarea artei românești din secolul al XVIII-lea, o temă pe cit de interesantă pe atât de temerară. Aceasta deoarece investigarea procesului evoluției fenomenului artistic în acest secol al ideilor, dramatic în esență, cu o activitate destul de sterilă în literatură, dar contradictoriu în planul celorlalte arte — ca un reflex al împletirii moștenirii medievale cu tradiția, cu sensurile unei gândiri iluministe și cu imaginația romantică — necesită eforturi reunite pentru cunoașterea creației, în ansamblul ei, exprimând ideologia și mentalitățile, faptele de cultură. Este o lungă perioadă ale cărei trăsături s-au definit ca urmare a unor mutații infaptuite în sfera socialului și politicului, mutații pe care artele, în special cele vizuale, le-au reflectat din plin. De aceea, studiul interdisciplinar, pe domenii artistice, cu interpretări dintr-o viziune mereu reînnoită, permite, ca în cazul diversității comunicărilor prezentate la prestigioasa manifestare științifică amintită, conturarea unei imagini cuprinzătoare asupra artei secolului al XVIII-lea la români, cu evidențierea condițiilor istorice și izvoarelor, depistarea relațiilor și paralelismelor, cu receptarea influențelor și întuirea asimilărilor creatoare, generator de diferențieri — surse ale originalității artei. Completarea informațiilor, deci, despre o lume a ideilor și mentalităților pe care o cunoșteam până acum numai prin intermediul formelor plastice; creația ei reconsiderată, prin raportarea la toate modalitățile de exprimare artistică, înlătură acum indoiala ce suscita reacții diferite generate de o activitate artistică și culturală în decursul acestui secol, în aparență săracă.

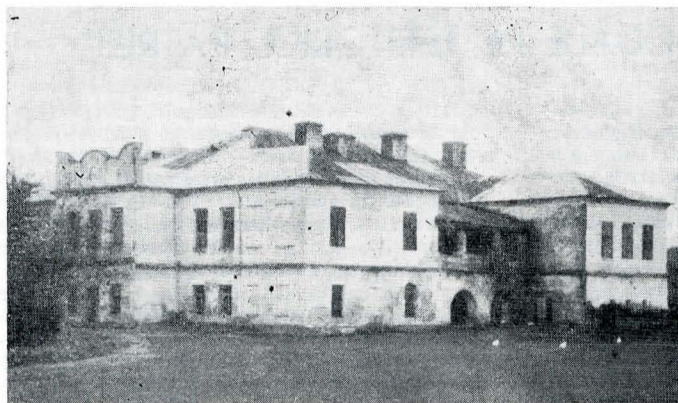
Descoperim, astfel, o artă și cultură tradiționale cind ne minunăm în fața bogăției de ctitorii din Oltenia și Maramureș, ale lumii de mijloc, sau cind admirăm podoabele sculpturale ale edificiilor brincovenesti, cind deslușim mesajul bogat al frumoaselor scene pictate de mini dibace pe zidurile bisericilor. Ne bucurăm la fel cind descoperim bogăția de idei a producțiilor folclorice ca și grija pentru autentic în faptele de cultură spirituală din respectiva perioadă, cind întrezărim spiritul pătrunzător al cronicilor sau deschiderea spre o cultură superioară manifestată prin infiltrarea influențelor occidentale și dorința de înnoire a modului de viață.

Iată, deci, o paletă largă de date și informații menite să reconstituie cultura spirituală a societății secolului al XVIII-lea, pe baza participării artelor, sesiunea sus-amintită oferind cadrul favorabil comunicării ideilor, permițând, totodată, și o abordare diversificată a problematicii puse în discuție.

Pornind de la o categorisire a studiilor și comunicărilor prezentate, cu caracter mai general sau tematic, din domeniile: arhitecturii (7), picturii (8) și sculpturii monumentale (1), literaturii și producțiilor literaturii populare (3), istoriei culturii (1), muzicii (2), artei decorative (vestimentație — 1), se poate desprinde, credem, o anumită orientare atât a inițiatorilor organizării Sesiunii cit și a celor-

lalți specialiști spre acele manifestări revelatoare ale creației artistice corespunzătoare unei dinamici a dezvoltării ei în secolul al XVIII-lea. Această notă specifică se va vedea, în cele ce urmează, din recompunerea ideilor, oferind un ansamblu unitar al elementelor creativității, raportarea structurilor artistice la mentalitățile culturii, oglindirea și înțelegerea mutațiilor stilistice etc., așa cum au reieșit ele din materialele prezentate, cu noutățile și accentele ce vin să se adauge cunoștințelor prealabile intrate în circuitul științific.

Iată sintetic unele dintre acestea, cu părere de rău că nu le putem menționa pe toate, dar poate că studii asupra dezvoltării artelor în veacul al XVIII-lea nu întârzie să se publice în chiar paginile revistei noastre.

Conacul din Ceplenița (județul Iași). Structură tradițională și stil neoclasic

Arhitectura rezidențială, o mentalitate proprie veacului, se constituie într-un fenomen specific manifestărilor aulice și ctitoriilor boierești din Țara Românească (conacele brincovenesti — reale scenarii ale desfășurării unui mod de a trăi iar casele brincovenesti, palatul rezidențial — noutăți ale mentalității epocii), în timp ce în Moldova avem de-a face cu o arhitectură rezidențială de factură barocă tirzie iar în Transilvania, în cadrul acțiunii de patronaj artistic, cu o prelungire a accentelor stilistice moștenite de la modelele brincovenesti. Alături de configurarea unei arte țărănești, tradiționale cu o extremă fantezie și bogat decorativism al detaliilor, se afirmă rolul modelelor în arhitectura epocii, al portretelor genealogice, fastul costumului și podoabelor vizualizând ceramica aulică etc. (Răzvan Teodorescu). Continuitatea în producția de arhitectură este demonstrată prin interferarea formelor și motivelor arhitecturii clasice altoite pe fondul autohton al tradiției (M. Ispir), iar ponderea inegală de configurații tradiționale și moderne în arta secolului al XVIII-lea în Moldova, văzută în contextul social-politic al vremii, prin metoda comparativă (Corina Popa). Procesul puternic al stratificării sociale cu apariția unor noi categorii sociale instărite este reflectat de bogăția unor monumente, ctitorii ale unei lumi a satorilor (C. Bălan) sau de categoria construcțiilor ridicate în perioada 1740—1780, cind în arhitectura bucureșteană — ca reflex al dezvoltării și amplificării orașului — edificiile de lemn sînt înlocuite cu unele de zid ca bisericile Olari, Flămînda, Sf. Ștefan ș.a. (Tereza Sini-galia). Urmărirea evoluției gustului artistic dă posibilitatea cercetătorilor să întrevadă receptarea influențelor occidentale, scoțind în evidență căile de pătrundere a barocului și etapele de construcție în arhitectura ecleziastică din Banat (A. Buzilă) sau plastica decorativă

barocă în Transilvania cu motivistica tipică modelului Renașterii (N. Sabău).

În ceea ce privește pictura, o lectură a frescelor monumentelor din secolul al XVIII-lea, a picturii în tempera pe lemn și a celei de icoane a prilejuit specialiștilor completarea unei mai bune cunoașteri a meșteșugului artistic în perioada pusă în discuție, cu evidențierea mutațiilor stilistice, a existenței unor puternice centre de pictură ca și a unui bogat reper-toriu de teme cu scene de o mare varietate; expresia acestora cu încărcătura nuanțelor de aspecte sociale, merge de la o reluare a formelor brincovenesti (A. Vasiliu), la împletirea elementelor tradiției (ca o prelungire a artei bizantine), tradiție ilustrată de pictura maramureșeană, de exemplu, ale cărei tendințe ne

București. Biserica Fășor (1745) coloană din interior.

duc cu gândul la o unificare a expresiei artistice cu cea a celorlalte teritorii românești sub influența Reformei (A. Bratu), cu elemente noi, vădind puternice note realiste frecvente spre sfîrșitul secolului (A. Dobjanschi).

Istorizarea unor episoade din Vechiul Testament, o expresie a spiritului epocii (A. Bratu), ideea de filantropie oficială desprinsă din scenele pridvorului bisericii Mănăstirii Hurezi și picturii monumentelor de la Cozia și Urșani (jud. Vâlcea) sau ideile noi în structura compoziției reprezentării lumii de apoi (biserica Gurasada, jud. Hunedoara) ca și alte mesaje cu încărcătură filozofică menite să contribuie, și prin mijlocirea vizualului, la desăvîrșirea morală (R. Crețeanu), frecvența frizelor cu filozofi și sibile, la un număr mare de monumente mai ales din zona colinară a țării noas-